

**Algunes consideracions entorn del llibre *Verdad triunfante...* de J.G.
Roig i Jalpí**

DOLORS CONDOM

«Si hom vol jutjar sobre la forma com eren utilitzades en els segles XVI i XVII les tradicions fabuloses i les falses cròniques que emboiraren els primers temps de la nostra història, només cal llegir la història de les antiguitats de Girona del Pare Roig i Jalpí». Amb aquestes paraules Alexandre de Laborde (1773-1842) en el seu llibre *Voyage pittoresque et historique en l'Espagne*¹ situa Joan Gaspar Roig i Jalpí entre l'estol d'erudits que, interessats pel passat de Catalunya i per les tradicions locals, van passar bona part de la seva vida defensant amb passió les seves idees, inundant de mites, faules i llegendes la història eclesiàstica i civil, tot provocant sovint algunes picabaralles. No hi mancaven, aleshores, efectivament, Zoilos i Aristarcs!

El Pare mínim Roig i Jalpí, nascut a Blanes l'any 1624 i mort a Manresa el 1691,² era un historiador per vocació, un adelerat recercador d'arxius, un lector incansable i un defensor —a la seva manera— del passat gloriós de Catalunya i de la història local, però en la seva trajectòria personal i professional hi figura la denominació de “falsari”, sobretot per l'autoria del *Cronicó de Liberat* i del *Libre de feyts d'armes de Catalunya*, atribuït falsament a Bernat Boades.³

¹ LABORDE, Alexandre de, *Viatge pintoresc i històric* (trad. d'Oriol VALLS I SUBIRÀ), vol. I, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974, 236.

² El lloc de la seva mort és dubtós. Alguns historiadors la situen a Blanes i altres al convent dels mínims de Barcelona.

³ Sobre aquestes atribucions i falsificacions, vegeu, especialment, l'estudi de Miquel Coll i Alentorn en el pròleg de BOADES, Bernat (pseudoBoades), *Libre de*

L'historiador francès, en donar notícies de Girona, retreu algunes afirmacions poc afortunades del Pare Roig i fa al·lusió de manera expressa a les referències d'aquest sobre la fundació de la ciutat, sobre la presència a Girona de Sext Pompeu, sobre l'expedició a Catalunya de Felip l'Ardit o sobre el color de les mosques de Sant Narcís, que, segons ell, devien ésser mig blaves i mig verdes, amb una ratlla vermella a l'esquena.⁴

Amb això es fa ressò també de la influència fabulosa del dominic Annio de Viterbo (1432-1502),⁵ personatge extravagant, autor de l'obra *Antiquitatum uariarum uolumina XVII*, en què presenta textos apòcrifs, plens de teories fantasioses, amb intenció, sobretot, d'ennobrir el passat i els orígens de la seva ciutat, Viterbo, i de tota l'Etrúria. Molts d'aquests textos foren ben acollits per historiadors com Carbonell, Beuter, Tarafa, Viladamor, Pujades, Diago i altres, com el mateix Roig i Jalpi.

L'obra cabdal —o almenys la més coneguda— de l'historiador blanenc és la que du per títol *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona y cosas memorables suyas eclesiásticas y seculares, así de nuestros tiempos como de los pasados* (Barcelona, Jacint Andreu, 1678). L'aparició d'aquesta obra va aixecar de seguida una gran oposició a algunes de les idees que Roig hi defensava. Aquesta oposició motivà una resposta immediata de l'autor; així sorgí el llibre *Verdad triunfante. Discurso histórico-apologético por el capítulo XXII de la primera parte del "Resumen historial..." y por otros puntos discurridos en él*. Aquest llibre, que consta de quinze capítols, fou acabat el 23 de novembre de 1679 i sortí publicat el 1680 a Barcelona, a la impremta de Jacint Andreu.

En la nostra historiografia, aquest opuscle s'ha deixat bastant de banda i no s'ha conegut ni s'ha difós com li caldria, i, així, sorprèn que Miquel Colí i Alentorn, que tants coneixements tenia sobre Roig i Jalpi i n'havia estudiat la trajectòria com a historiador, digui que no l'ha pogut consultar.⁶

feys d'armes de Catalunya (ed. Enric BAGUÉ), vol. IV, Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics), 1948, 11-89. Sobre la seva activitat intel·lectual, vegeu BATLLE i PRATS, Lluís, «El P. Roig i Jalpi a l'arxiu municipal de Girona», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLIV (1972), 355-359.

⁴ LABORDE, Alexandre de, *Viatge pintoresc...*, cit., 236 i 251, n. 12.

⁵ Annio de Viterbo és conegut també amb el nom de Giovanni Nanni.

⁶ BOADES, Bernat (psucdoBoades), *Libre de feys d'armes...*, cit., vol. IV, 55.

Roig, com a cronista reial per la Corona d'Aragó, es dirigeix en la dedicatòria de *Verdad triunfante...* (12 de febrer de 1680) al «Muy ilustre Senyor» i fa ressaltar l'honestetat, la integritat i la bona disposició que l'empara, ja que —diu— s'ha regit sempre pel que assenyalen els Sants Cànon, les Decretals dels Summes Pontífexs antics, els Sants Pares i els autors i els documents que té per vertaders. Així, diu que «la verdad es una fuente de aguas cristalinas historiales» i que el seu llibre «es una verdad que triunfa [...] y la verdad, mejor la defiende, quien mejor la alcanza».

Les aprovacions, llicències i censure eclesiàstiques dels fulls liminars subratllen i posen en relleu els mèrits personals i erudits de l'autor i lloen la seva actitud defensiva davant d'aquells que han atacat el contingut de *Resumen historial...* Així, el reverend Fra Narcís, qualificador del Sant Ofici, citant autoritats com Plató, Ciceró, Valeri Màxim o Vicenç Ferrer, admira la resolució, rapidesa i eficiència amb què Roig s'enfronta als qui l'ataquen. El Pare Pere de Consència escriu que Roig és «infatigabili calamo» i afegeix alguns títols de llibres que s'han de donar a l'estampa, entre els quals hi ha el *Libro de los hechos de armas de Cataluña*, que és el que s'atribueix a Bernat Boades. El Dr. Daniel Sayol, canonge de l'església de Barcelona, aplaudeix els escrits del frare mínim, home de molts estudis i lletres. I no són menys elogioses les paraules del magnífic Dr. Bonaventura de Tristany, que recorre per al seu propòsit a paraules de l'antiga saviesa i acaba amb dos dístics de Claudi Claudià.⁷ També el catedràtic de Teologia de la Universitat de Barcelona, Raimon Viladoms, clou els elogis a l'autor amb la frase d'Esdras (III, 4, 41): «Magna est veritas et praevallet» (“la veritat és gran i triomfa”).

En dirigir-se al lector, Roig i Jalpí explica els motius que l'han impel·lit a escriure l'opuscle en qüestió; comença fent al·lusió a un llibre que li arribà a les mans el dia 12 del mes anterior de l'any 1679 i que du per títol *Historia apologética de la vida y martirio de San Narciso, hijo, obispo y patrono de la ciudad de Gerona*. Afegeix que l'autor aprofita l'avinentesa d'escriure aquesta prodigiosa vida per aplicar la seva ploma

⁷ Claudi Claudià (307? - 404?) és un escriptor pagà d'origen egipci, establert a Roma l'any 394. Els dos dístics corresponen al prefaci del llibre *Victoria Stilichonis contra Alaricum*.

a impugnar, amb tota intenció, alguns punts escrits en el *Resumen historial...* Acompanya el llibre una carta de l'impugnador (no en dóna el nom!),⁸ en què, després de lloar el treball, la diligència i les notícies singulars que Roig dóna de Girona, manifesta que li han causat certa estranyesa dues o tres coses: 1) que tot i haver propagat tant el *Cronicó de Liberat* en el *Resumen historial...*, gairebé no en fa ús en l'Episcopologi, com tampoc no fa al·lusió a les notícies del *Cronicó d'Haubert* ni als comentaris del Pare Argáiz, autor de l'obra *Población eclesiática de España*;⁹ 2) que s'hagi deixat les vides dels sants gironins; i 3) que en el llibre I, cap. XXII, s'equivoqui respecte a la data de la inscripció del sepulcre de Sant Narcís.

Roig, que qualifica aquesta carta de «urbana, cortés, cariñosa y digna de quien la escribió», hi donà resposta el mateix dia: hi agraeix les advertències, però assenyalà que s'ha assabentat que el qui l'havia lloat i advertit escrivia contra ell i el desacreditava a Barcelona i a Girona. Es dol en gran manera que en la *Historia apologética...* (II, 148-149) sigui titllat de «inscircumspecto y desatento por mal hablado» pel fet de no estar d'acord i de considerar ignorants alguns que discrepen d'ell, en relació, especialment, amb el lloc d'emplaçament de la catedral. Li sap greu també que se li hagi dit que no tenia cap necessitat, en parlar de Sant Narcís, de fer esment de la catedral i de la col·legiata de Sant Feliu, motejant-lo per això de «revolteador de aquellas dos iglesias que dize estaban quietas».¹⁰

El Pare Roig també posa de manifest que el molesten els termes indecorosos i els atacs immerescuts i que en la *Historia apologética...* sigui citat pel nom més de quaranta vegades, mentre que ell s'absté de citar l'impugnador i d'ofendre'l. Aquest impugnador no és altre que el jesuïta gironí Onofre Relles, com ja hem assenyalat.¹¹ Són malaguanyats —diu— els quaranta doblers d'or que aquest ha pagat per a la impressió de l'opuscle contra ell. D'altra banda afirma que ell ha esmerçat un mes en el llibre *Verdad triunfante...*, però li hauria calgut molt més temps.

⁸ Es pot deduir que l'autor és el jesuïta gironí Onofre Relles.

⁹ ARGÁIZ, Gregorio de, *Población eclesiática de España*, 4 vols., Madrid, Melchor Sánchez, 1667-1669.

¹⁰ Roig era un apassionat defensor de la primitiva catedralitat de l'església de Santa Maria (l'actual catedral) enfront de l'església de Sant Feliu.

¹¹ Vegeu n. 8. Onofre Relles era l'autor de l'obra que havia enutjat Roig i Jalpi: RELLES, Onofre, *Historia apologética de la vida y martirio de San Narciso, hijo, obispo y patrono de la ciudad de Gerona*, Barcelona, Martín Gelabert, 1679.

Encara que al llarg dels quinze capítols d'aquesta obra Roig es defensa repetidament dels retrets esmentats, d'entrada intenta justificar alguns punts i argumenta, per exemple, que, si en el *Resumen historial...* parla de les antiguitats de Girona, és just que parli també de la seva il·lustríssima catedral; de no haver-ho fet, no hi ha dubte que l'haurien criticat. Afirmar, d'altra banda, que no té per ignorants aquells que no estan d'acord amb algunes de les seves idees i fa al·lusió a Jeroni Pujades (Barcelona, 1568 – Castelló d'Empúries, 1635) i a Antoni Vicens Domènec (Grions, 1553 – Girona, 1607). A més, diu que en escriure sobre Sant Narcís i sobre les coses eclesiàstiques i seglars fou inexcusable referir-se a l'origen de la seva santa església, atès que és evident que abans d'entrar en matèria cal posar en coneixement antecedents i orígens, com ho han fet altres personatges: Francisco de Padilla, el Cardenal Baronio, Luís de Páramo, etcètera. No és just, doncs, que hom li digui «revolteador de aquellas iglesias...»; ell, certament, no ha pas inquietat els ànims de la catedral i de Sant Feliu i, si n'ha parlat, és perquè hi havia raons per fer-ho. Recorda aquí les inquietuds que la qüestió despertà els anys 1517, 1603 i 1608.¹²

Bona part dels quinze capítols de què consta el llibre *Verdad triunfante...* fan referència a qüestions ja més o menys apuntades més amunt, com són les que tracten de l'origen, emplaçament i naturalesa de la catedral gironina i la seva relació amb la col·legiata de Sant Feliu, qüestió aquesta que fa inevitable que hi hagi llargues disquisicions sobre aspectes de la vida, mort i culte de Sant Narcís, que, al mateix temps, porten a discussió altres episodis locals, defensats apassionadament per l'autor. És el cas, per exemple, de les qüestions que giren entorn de la fundació de la ciutat, o de les butlles dels papes Formós (a. 982) i Romà (a. 897),¹³ o la matèria dels escrits dels capítols XVIII i XIX del *Resumen*

¹² Referència a determinats aldarulls sorgits entre els canonges col·legials i el Capítol catedralici, que s'oposava a unes injustes pretensions a certes prerrogatives.

¹³ Es conserven al Museu de la catedral de Girona; són de pergami i tenen especial interès per aquesta raó i perquè fan referència a alguns aspectes que concerneixen la història de l'església gironina en temps de Servus Dei. Vegeu ABADAL, Ramon d', *Els primers comtes catalans*, Barcelona, Teide, 1958, 255-256; MUNDÓ, Anscari M., «Notes entorn de les butlles papals catalanes més antigues», dins *Homenaje a Johannes Vincke para el 11 de mayo de 1962*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1962-1963, 113-120; i BARCELÓ, Miquel,

historial... sobre les invasions dels francesos en el Principat els anys 1673 i 1675, o les notícies sobre el convent de la Mercè, o la interpretació de les lletres "R. P." de la inscripció del pedestal d'una estàtua dedicada a l'emperador Philippo.

Cadascun dels capítols és encapçalat per un resum del seu contingut. M'allargaria massa si en fes ara una relació completa. A tall d'exemple i, potser per la seva peculiaritat, em permeto de traslladar solament els resums que corresponen als capítols I, XIV i XV:

CAPÍTOL I (Pàgines 1-6): Roig adverteix que no tot escrit dels historiadors ni el contingut dels papers, encara que siguin antics, s'han d'admetre com a cosa vertadera. Abans de la seva publicació, cal examinar-los a fons, sobretot si es tracta d'escrits eclesiàstics.

CAPÍTOL XIV (Pàgines 92-103): En aquest capítol es posa atenció sobre el crèdit i estimació en què cal que restin les narracions de la *Historia Apologética...*, i es donen algunes notícies molt dignes d'ésser conegudes per a la fe i puresa de la història, tant profana com eclesiàstica.

CAPÍTOL XV (Pàgines 103-120): Es posa èmfasi en alguns punts remarcats en el *Resumen historial...*

Cal que recordem que en el llibre *Verdad triunfante...* figura com a subtítol el següent: *Discurso histórico apologético por el capítulo XXII de la primera parte del "Resumen historial..." y por otros puntos discurridos en él.* Ara, doncs, interessa conèixer el contingut d'aquest capítol XXII, que ve encapçalat per un resum de l'autor i que trasllado i tradueixo així: «En el capítol XXII es demostra que, encara que Sant Narcís fou mort mentre celebrava missa en l'església de Sant Feliu, mai no s'hi va constituir allà la Seu Episcopal de Girona, ja que aquesta va estar sempre en el lloc en què hi ha el temple catedralici...».

Aquest és un tema molt recurrent en els escrits de Roig, com ho és també la seva insistència en dir que a ell no el mou res més que la veritat. Així, fa constar que alguns creuen amb tanta fermesa que la catedral de

«La pretesa al·lusió a Mallorca i Menorca en unes butlles dels papes Formós i Romà», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXIII (1976-1977), 247-255.

Girona va estar en el lloc on hi ha el temple col·legial de Sant Feliu, que sense escoltar ni donar cap raó «se irritan, se desmesuran y descomponen con cualquiera que siente lo contrario».

Onofre Relles recull en la seva *Historia Apologética*... aquestes i altres afirmacions del frare mínim i n'assenyala sovint el seu desacord, per bé que en el pròleg manifesta que ell no fa professió de Zoilo¹⁴ i que la seva intenció no és ofendre ningú, però se sent empès a dir coses contra el sentir d'homes doctes, tot aportant les raons corresponents; «ell — diu — lloa tots els autors, però no els segueix tots».

Amb les paraules amb què comença el primer capítol de *Verdad triunfante*..., el pare Roig posa en relleu el diferent tractament dels fets històrics segons els relators i insisteix especialment en aquells que cauen en errors i que malegen els llibres amb mentides o que s'inventen els fets que exposen. Roig, convençut de si mateix i amb ànim de convèncer els altres, sembla voler fer-se ressò del corrent que en el segle XVI i el primer terç del XVII va amarar la nostra història de llegendes, mites o faules, tot fent lloc als falsos crònicons.

Quan es va publicar *Verdad triunfante*..., feia poc més de dos anys que Roig, segons ell mateix deia, havia descobert entre els papers de l'arquebisbe Peire de Marca l'anomenat *Cronicó de Liberat*, una còpia del qual envià l'any 1669 al benedictí Gregorio Argáiz, que el féu publicar el mateix any en la seva obra *Población eclesiástica de España*.¹⁵

En el capítol VII, el Pare Roig insisteix en l'error en què ha caigut, especialment, Jeroni Pujades (I, cap. XVII) en dir que en la fundació de la nostra ciutat hi van intervenir els tres germans Gerions, quan, en realitat, la intervenció d'aquests només va ser en l'ampliació i engrandiment de Girona en direcció al riu Onyar, amb un mur en forma de triangle i en cada angle un castell. Atribueix als Gerions els murs i torres que cenyien l'espai sobre el Palau del Bisbe, des de la porta de Sant Cristòfol fins al portal que surt a la Rambla o Plaça dels Estudis Generals i fins a unir-se amb l'altre tros de muralla al Sud. Continua dient que en aquell temps

¹⁴ Recordem que amb aquest nom es coneix el filòsof cinic del segle IV a.C. que es va fer notable pels seus atacs contra diferents escriptors, especialment contra Homer. Zoilo, doncs, és sinònim de detractor.

¹⁵ ARGÁIZ, Gregorio de, *Población eclesiástica*..., cit. Pel que fa a Liberat, se li atribuïa origen gironí; seria un monjo que, segons el fals *Cronicó d'Haubert*, hauria mort a Pamplona l'any 614.

Girona era una bona ciutat, si es té en compte el que escriu Dionís d'Halicarnàs en el llibre I sobre l'estil d'edificació dels antics.¹⁶ Afegeix que cal remarcar que la ciutat ja existia d'antic, segons es dedueix de Plini, que parla de Girona com a ciutat llatina.¹⁷

Roig conclou, per tant, que dir que els Gerions van fer tota la ciutat no té cap fonament ni es pot defensar amb autoritat: ell té tota la raó i ningú no en dubtarà. Si bé estima molt l'autoritat de Pujades i el considera «doctíssimo varón y ornamento grande de nuestra nación», li sap greu haver de dir que en aquest i en algun altre dels seus parers va «desviadíssimo». Reitera que el que el mou és l'amor a la veritat, atès que «la veritat és l'ànima de la història».

Deixant això de banda, Roig i Jalpi, en el capítol XIV, tot referint-se al crèdit i valoració que li mereixen les paraules de l'autor de la *Historia Apologética...* i amb el desig d'oferir notícies molt dignes d'ésser conegudes, respon a l'observació que Relles li fa sobre l'ús dels cronicons de Liberat i d'Haubert i dels comentaris d'Argáiz, i escriu el següent: ell no reprova del tot el *Cronicó de Liberat*, però considera que moltes de les seves afirmacions no es poden admetre, atès que es troben en les cròniques de Dexter, Marc Màxim, Luitprand, Julià i altres reprovats pels doctes. No dubta —diu— de la legalitat d'aquests cronicons, però el que cal és que es digui sempre la veritat i que no es barregin a la història contes i faules, que és del que es val la història de Relles. Pel que fa al *Cronicó d'Haubert*, Roig és molt taxatiu, i és molt interessant el que n'explica a les pàgines 96-99 de *Verdad triunfante...* Aconsella a Relles que en fugi més que de cap altre, ja que és una ficció d'Antoni Nobis, que es feia dir Antonio de Lupián Zapata. D'aquest personatge, Roig en va tenir referència a Girona el juliol de 1663; es va interessar per les notícies que li arribaven sobre «Haubert Hispalense», i des de Blanes va escriure a Nobis requerint-li informació; sorgí entre ambdós una relació epistolar; de les explicacions que rebia de Nobis, Roig en publica alguns fragments, com aquells en què li explica que ha estat molt de temps recorrent els arxius de Catalunya, acompanyat del notari Pere Millet, o que va ser capellà de la parròquia de Santa Maria de Requesens i que va estar gairebé un any a Llagostera hostatjat a casa de

¹⁶ Historiador grec (s. I a.C.), autor de *Romaike archailogia* ("Antiguitats romanes").

¹⁷ Plini el Vell (24 - 79 d.C.), *Naturalis historia*, III, 23.

Mossèn Beltran, domer d'aquesta vila i que havia estat criat del bisbe Reart. En la carta que el juliol de 1663 Nobis li escriu des de Madrid, li diu que l'esmentat Mossèn Beltran li regalà un llibre escrit pel prelat Onofre Reart (seria Relles?) i que tractava sobre els sants de Girona. Roig va comprovar que això no era cert, com tampoc no eren certes moltes de les coses que Antoni Nobis explicava: tot eren —diu— «patrañas y embustes». No obstant això, diu que va comprovar que era veritat que havia estat a Llagostera, com a organista de l'església.¹⁸ Les cerques i diligències sobre el personatge el portaren, fins i tot, a Madrid, els anys 1670 i 1673, on parlà amb José Pellicer, cronista major de Sa Majestat.¹⁹ Aquest li mostrà un gros volum que li havien tramès d'Eivissa i que era el que Nobis deia que era l'*Haubert*. En una de les cobertes hi havia enganxat un paperet en què, amb lletra d'Antoni Nobis, figurava escrit "HAUBERTO", i dins, en el marge, s'hi trobaven algunes postil·les de la mateixa mà. El contingut, però, s'atribuïa al monjo Sigibert Gemblacense. Roig conegué així la impostura i començà a desestimar l'obra que fins aleshores havia estat utilitzada pels erudits i aplaudida, sobretot, pel pare benedictí Gregorio Argáiz. Roig se sent obligat a denunciar aquest cronicó i els altres que corrompen les històries i no s'està d'afegir també determinades sospites sobre el *Liberat*. Ell fa elogis del molt que es pot dir de Girona, però il·lustrar la seva història amb aquests cronicons seria ofendre-la i menyscabar les seves glòries.

Vull advertir que el criteri de Roig respecte als falsos cronicons experimentà una evolució al llarg dels seus escrits: al principi hi donà gran crèdit i en va fer la base dels seus arguments, però és prou significatiu que en la seva obra pòstuma *Epítome histórico de la muy ilustre ciudad de Manresa*²⁰ parli ja de «Pseudo-Dextre» i de «Pseudo-Haubert» i hi combati l'autoritat de Luitprand.²¹ Amb molt bon encert, doncs, Miquel Coll i Alentorn escriu: «En vint-i-set anys el nostre frare

¹⁸ Sobre aquest singular personatge, vegeu-ne algunes dades a BOADES, Bernat (pseudoBoades), *Libre de feyts d'armes...*, cit., vol. IV, 8, 43, 53, 55, 61 i 74.

¹⁹ José Pellicer de Ossau y de Salas-Tovar (Saragossa, 1602 – Madrid, 1679) és autor de *Idea del Principado de Cataluña* (1642), on posa de manifest el seu esperit anticatalà (PELLICER DE OSSAU I TOVAR, José, *Idea del Principado de Cataluña*, Anvers, Gerónimo Verdus, 1642).

²⁰ Cal reconèixer el valor documental i històric d'aquesta obra; la publicà l'any 1692 el seu company de religió Pere Massera.

²¹ Personatge que pot identificar-se amb el qui fou bisbe de Cremona en temps de Berenguer I, designat rei d'Itàlia l'any 888.

mínim havia passat per la fase de la fe en els falsos crònics, la de la participació en llur fabricació, la de la vacil·lació i el precaucionisme, i finalment la de l'abandonament i la desfeta».²²

Les darreres pàgines de *Verdad triunfante...* contenen unes petites notes («motillas») que Rafael Cervera, ciutadà honorat de Barcelona, havia fet per a il·lustrar l'obra de Pere Tomic (*i*-1481) i que l'abat de Sant Cugat del Vallès, Fra Gaspar Sala, va ensenyar a Roig a Perpinyà, l'any 1666, per tal que copiés les que li semblessin útils en la seva tasca d'historiador. Algunes (2, 4, 5, 8, 9, 10 i 14) diu que són utilitzades en el *Resumen historial*.

Roig tenia molta amistat amb el Pare Sala i és possible que aquest hagués influït en la seva formació. Gaspar Sala i Berart era persona de notable prestigi no només pel seu càrrec, ans també per ser autor de diferents tractats històrics, especialment per l'obra *Proclamación católica*, publicada de forma anònima durant la Guerra dels Segadors en defensa de la causa catalana.²³ L'any 1641 predicà el sermó en les exèquies de Pau Claris.²⁴ És autor també del *Sermó de Sant Jordi*, del mateix any.²⁵

Rafael Cervera, autor de les «motillas», morí entre els anys 1633 i 1638, i és conegut, sobretot, per la traducció castellana, l'any 1606, de la *Crònica* de Bernat Desclot. Cervera justifica la primera nota, la núm. 2, pel fet que copistes, amanuenses i impressors han malmès molt l'obra de Tomic *Històries e conquestes dels reis d'Aragó e comtes de Catalunya*.²⁶

²² BOADES, Bernat (pseudoBoades), *Libre de feyts d'armes...*, cit., vol. IV, 56.

²³ SALA I BERART, Gaspar, *Proclamación católica a la magestad piadosa de Felipe el Grande*, Barcelona, s.n., 1640.

²⁴ Publicat curiosament el mateix any en castellà, i dedicat al cardenal Richelieu: SALA I BERART, Gaspar, *Lágrimas catalanas al entierro y obsequias del illustre deputado ecclesiástico de Catalunya Pablo Claris*, Barcelona, Gabriel Nogués, 1641.

²⁵ SALA I BERART, Gaspar, *Sermó chronológich del illustre mártir y patró inclyt de Catalunya Sant Jordi*, Barcelona, Gabriel Nogués, 1641.

²⁶ Aquesta crònica fou acabada l'any 1438 i dedicada a l'arquebisbe de Saragossa Dalmau de Mur. Fou impresa a Barcelona l'any 1495: TOMIC, Pere, *Històries e conquestes dels reys de Aragó e comtes de Barcelona*, Barcelona, Johan Rosembach, 1495. Cal destacar-ne una reedició de la primera meitat del segle XVI, de la qual hi ha una reimpressió facsimil: TOMIC, Pere, *Històries e conquestes dels reys d'Aragó e comtes de Catalunya*, València, 1543 [ed. facs. València, Anubar, 1970].

Entre els errors que Cervera assenyala en les còpies, destaca, per exemple, el del capítol I, en què en lloc d'«arbre de vida» hi ha «arbre de Vet» o «Vedat». En la nota següent, la núm. 4, hi ha paraules de lloança per a Tomic, en dir que Pere Miquel Carbonell, que es vantava d'haver llegit molt, no ho va fer tant com Pere Tomic;²⁷ i, d'altra banda, Roig no està d'acord amb l'afirmació de Carbonell i d'altres respecte a posar en dubte la vinguda de Carlemany i d'atribuir-ne la primera notícia a Tomic: diu que ja n'havia parlat Muntaner en el capítol 125 de la seva *Crònica*, quan escriu que el monestir empordanès de Sant Quirze havia estat erigit per l'emperador franc; i afegeix que també en fan esment Vallseca i Marquilles en l'Usatge *Cum dominus* i que el 1420 n'havia parlat també l'«eruditíssim Bernat Boades».²⁸ Referint-se al capítol VII, Cervera reconeix que l'autor no coordinà bé ni els fets ni els temps en parlar del cabdill romà Bara i dels prínceps ilergets Indíbil i Mandoni, però això no disminueix la seva autoritat ni n'ha de ser culpable. En la nota núm. 5 diu que tampoc no s'ha de culpar Tomic d'escriure que Tarragona fou destruïda pels romans, cosa que no diuen els autors antics. Roig assegura que ha vist documents que així ho constaten. La nota núm. 8 és per als capítols 34 i 37, amb especial referència a Ramon de Blanes, un personatge citat diverses vegades en el *Libre de feyts d'armes...* (vol. II, 113, 140-141; vol. III, 16, 60, 112; vol. IV, 113). En una ocasió (vol. III, 112) es diu que és senyor del Castell de Blanes. La nota núm. 9 interessa per l'al·lusió al Monestir de Vall de Maria de l'orde del Císter i el de Sant Daniel, de l'orde de sant Benet. La nota núm. 11 és per als capítols 28 i 29 de Tomic, mentre que la núm. 12 per al capítol 31. La núm. 14 fa referència a Beltran Arnau de Vilanova de l'Empordà; i la núm. 15 és per al capítol 38: s'hi assenyala que aquesta es va ometre en les notes de la *Crònica* de Desclot.

Roig adverteix que va considerar escaient posar aquestes petites notes de Cervera a la fi de *Verdad triunfante...*, per bé que —diu— les va copiar sense ordre, com aquell que cull flors d'un jardí. Afegeix que n'hi havia més, però no va tenir temps de copiar-les totes: havia de tornar a Barcelona!

²⁷ Probablement arrencà de Carbonell (1434-1517) la campanya de descrèdit contra Tomic arran de la qüestió de la vinguda de Carlemany; segons es deia, seria el primer de parlar-ne.

²⁸ Recordem la identificació d'aquest amb el mateix Roig i Jalpí (Vegeu n. 3).

Tot i la seva manera de ser i de fer, cal suposar que Joan Gaspar Roig i Jalpí va gaudir en el seu temps d'un cert prestigi, tant pels seus càrrecs en l'orde religiós dels Mínims, com en la seva activitat d'historiador i erudit, que li va valer aleshores el nomenament de Cronista reial de la Corona d'Aragó. Ara bé: les recerques posteriors, la descoberta de les seves "genials" falsificacions i els nous camins i objectius de la historiografia, l'han rodejat d'un cert aire de desconfiança i han fet que alguns dels seus relats del passat històric i de les tradicions locals siguin sospitosos. Tot i la dubtosa credibilitat d'algunes de les seves afirmacions, ell pretenia, com deia repetidament, dir sempre la veritat. Així ho hem pogut constatar, sobretot, en el llibre *Verdad triunfante. Discurso histórico apologético por el capítulo XXII de la primera parte del Resumen historial...*²⁹

²⁹ El professor Pau Gerez Alum, de Blanes, va publicar l'any 1990 una biografia novel·lada sota el patrocini de l'Ajuntament de Palafolls i la Diputació de Barcelona, amb el títol *L'impenitent germà de Roig i Jalpí*. És una obra concebuda com una mena de novel·la picaresca, en la qual es poden seguir les circumstàncies i els èxits que envolten el nostre historiador.